

Co-funded by
the European Union

Praktični pripomoček za zakonite zastopnike, ki nudijo podporo otrokom v času prehoda v odraslost

MAREC 2026

Praktični pripomoček je bil pripravljen v okviru projekta “Moja zgodba o odraščanju” (CO.A.ST).

“Moja zgodba o odraščanju” je dvoletni projekt, ki ga sofinancira Evropska unija prek Sklada za azil, migracije in integracijo (AMIF) v obdobju 2021–2027.

Projekt je izvajalo pet partnerjev: CIR - Italian Council for Refugees (Italija), ki je vodil konzorcij sestavljen iz organizacij KIND - Kids in Need of Defense (Belgija in Slovaška), ELIL - European Lawyers in Lesvos (Grčija in Poljska), the AADH - Alliance of Lawyers for Human Rights (Francija), in PIC – Pravni center za varstvo človekovih pravic in okolja (Slovenija).

Italian Council for Refugees je neodvisna, humanitarna, neprofitna organizacija, ustanovljena leta 1990 pod pokroviteljstvom UNHCR. CIR zagotavlja neposredne storitve v podporo prosilcem za azil, upravičencem do mednarodne zaščite in nosilcem dopolnilnih oblik zaščite. CIR vsakodnevno izvaja dejavnosti zagovorništva, namenjene izboljšanju zakonodaje, politik in praks ter zagotavljanju čim širše zaščite beguncev in prosilcev za azil.

Kids in Need of Defense je organizacija specializirana za zaščito otrok brez spremstva in ločenih otrok. KIND sodeluje s pro bono odvetniškimi pisarnami in nevladnimi organizacijami, da bi otrokom na poti zagotovil dostop do brezplačne, kakovostne, pravne in psihosocialne pomoči ter jim tako olajšal dostop do zaščite in pravnega varstva. Ta prizadevanja potekajo vzporedno z dejavnostmi za krepitev zmogljivosti, nudenjem tehnične pomoči in zagovarjanjem sistemskih in praktičnih reform, ki temeljijo na sistemih za zaščito otrok, da bi se izboljšale pravice otrok brez spremstva in ločenih otrok.

European Lawyers in Lesvos je mreža pravnih strokovnjakov, ki zagotavlja neodvisne pravne informacije in podporo prosilcem za azil na grškem otoku Lesbos. Organizacija si prizadeva za spodbujanje dostopa do pravnega varstva, uveljavljanje temeljnih pravic in spremljanje azilnih postopkov, v skladu z evropskim in mednarodnim pravom. S pravno pomočjo, zagovorništvom in sodelovanjem z lokalnimi in mednarodnimi partnerji, ELIL prispeva k zaščiti beguncev in migrantov, v zapletenem humanitarnem kontekstu.

Alliance of Lawyers for Human Rights je francoska mreža pravnikov, ki se posveča zagovarjanju in spodbujanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Organizacija nudi pravno pomoč ranljivim posameznikom, vlaga strateške sodne spore in zagovarja vladavino prava na nacionalni in mednarodni ravni. S pomočjo usposabljanja, ozaveščanja in partnerstev s civilno družbo, si AADH prizadeva za krepitev dostopa do pravnega varstva in zaščito človekovega dostojanstva.

PIC – Pravni center za varstvo človekovih pravic in okolja je organizacija, specializirana za zagovorništvo na področju človekovih pravic in varstva okolja v Sloveniji. Glavni cilj PIC je posameznikom omogočiti, da bolje izkoristijo in izboljšajo svoj položaj v družbi, in sicer z zagotavljanjem pravnega svetovanja, zastopanja, raziskovalnih analiz in primerjalnih pravnih študij, pripravo zakonodajnih predlogov in sprememb ter izvajanjem usposabljanj.

Cilj tega projekta je izboljšati podporo, ki jo prejmejo zakoniti zastopniki otrok brez spremstva in ločenih otrok tekom prehoda v odraslost, da se otrokom v tej kritični fazi njihovega življenja zagotovi dostop do njihovih pravic in ustreznih informacij.

V okviru projekta »Moja zgodba o odraščanju« so se partnerji srečali z mladimi in deležniki na področju zaščite otrok, da bi razumeli njihove potrebe in glavne izzive, s katerimi se srečujejo v svojih vlogah. To je pripeljalo do boljšega razumevanja dobrih praks, izkušenj v regiji in podpore, ki jo zakoniti zastopniki potrebujejo, da lahko otrokom bolje pomagajo pri prehodu v odraslost.

Cilj tega praktičnega pripomočka je nadgraditi obstoječe gradivo in rezultate projekta “Moja zgodba o odraščanju” ter zakonitim zastopnikom ponuditi praktična navodila o tem, kako najbolje podpreti otroke brez spremstva, z uporabo otrokom prilagojenih pristopov in v skladu z njihovim najboljšim interesom.

Ta pripomoček je sredstvo za opolnomočenje zakonitih zastopnikov¹ in jim daje potrebna orodja za nudenje pomoči otrokom med odraščanjem. Namenjen je vsem, ne glede na njihovo ozadje ali izobrazbo, ki so jo pridobili, da so postali zakoniti zastopniki.

NA NASLOVNICI | Mladi begunec iz Burundija igra nogomet na nogometnem igrišču v družinskem počitniškem naselju skupaj z drugimi mladoletnimi begunci, ki so v Nemčijo prispeli brez spremstva. Fotografija: Felix Kästle/picture alliance via Getty Images.

Ta priročnik je bil objavljen marca 2026 kot prilagoditev priročnika, pripravljenega na evropski ravni v okviru partnerstva projekta CO.A.ST – My Coming of Age Story.

Izjava o omejitvi odgovornosti:

Ta pripomoček je bil pripravljen v okviru projekta CO.A.ST – Moja zgodba o odraščanju, ki ga sofinancira Evropska unija (Projekt 101141181 CO.A.ST-Amif 2023-TF2-AG-Call).

Izražena mnenja so izključno mnenja projektne partnerstva, konzorcija in nikakor ne odražajo mnenj EU, vlad in drugih vpletenih strani.

KAZALO

Zakaj je “prehod v odraslost” pomembno življenjsko obdobje?	4
Kaj je vloga zakonitega zastopnika, ki podpira otroka, ki bo dopolnil 18 let?	6
Kaj lahko kot zakoniti zastopnik naredim, da podprem otroka?	8
Pravica do mednarodne zaščite	10
Pravica do zakonitega prebivanja	12
Pravica do združitve družine	14
Pravica do zaščite pred trgovino z ljudmi in izkoriščanjem	16
Pravica do nastanitve	18
Pravica do zdravstvenega varstva in dobrega počutja	20
Pravica do duševnega zdravja in psihosocialne podpore	22
Pravica do izobraževanja	24
Pravica do poklicnega usposabljanja in zaposlovanja	26
Pravica do finančne pismenosti in dostopa do finančnih storitev	28
Pravica do nadaljnje podpore	30
Dodatni viri	32

Zakaj je “prehod v odraslost” pomembno življenjsko obdobje?

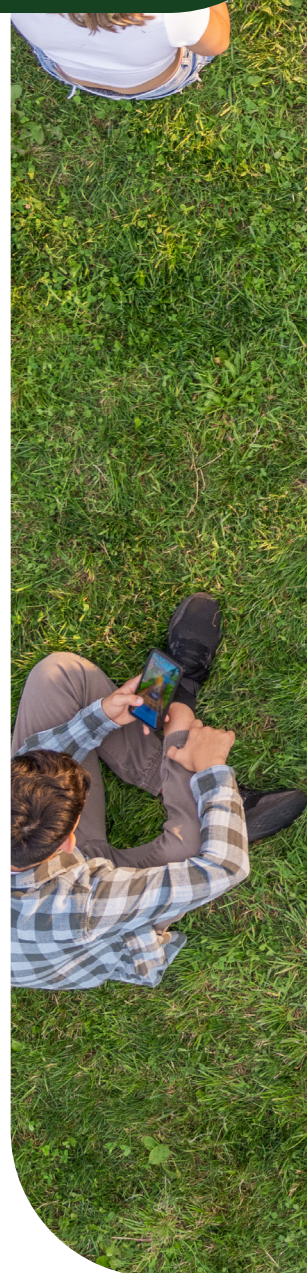
Ko se otrok približuje 18. letu, se začne obdobje prehoda v odraslost. To pomeni, da se mora pripraviti na polnoletnost in s tem povezano morebitno nenadno spremembo svojega položaja. Za večino mladih je prehod v odraslost postopen. Imajo starše, učitelje in socialne mreže, ki jim pomagajo pri pripravi, jih čustveno podpirajo in vodijo skozi odločitve.

Za otroke brez spremstva in ločene otroke je ta faza lahko veliko težja. Pogosto nimajo družine, na katero bi se lahko zanesli, morda ne poznajo lokalnega jezika, možno je, da so pred ali med potovanjem bili podvrženi travmatičnim dogodkom. Lahko, da morajo sprejeti pomembne odločitve o nastanitvi, izobraževanju, pravnem statusu in zdravju, pri čemer imajo le malo podpore ali pa je ta nedosledna.

V tem obdobju igra pomembno vlogo koncept „polnoletnosti“. To pomeni, da se v trenutku ko otrok dopolni 18 let, posebna zaščita, jamstva in storitve, ki jih je imel kot otrok, lahko nenadoma končajo, brez prehodnega obdobja. Običajno takrat preneha zakonito zastopništvo, v nekaterih primerih morajo spremeniti svojo nastanitev, prav tako lahko izgubijo dostop do socialne ali psihološke podpore, namenjene otrokom. Mladostnik bo morda moral sam sprejemati odločitve o svojem življenju, čeprav na to še ni zares pripravljen. Zato sta ustrezno načrtovanje in skrb, v obdobju prehoda, ključnega pomena. Če tekom prehoda v odraslost nimajo podpore, se mladostniki soočajo z različnimi tveganji, kot so brezdomstvo, opustitev izobraževanja ali socialna izolacija, zaradi česar imajo veliko strahu in negotovosti. Podpora v obdobju prehoda jim omogoča, da lahko študirajo, poiščejo delo, gradijo skupnost, se vključujejo in postanejo neodvisni na pozitiven način.

V okviru projekta “Moja zgodba o odraščanju” so partnerji v šestih državah izvedli raziskavo, katere namen je bil prepoznati glavne izzive in potrebe mladih, ki prehajajo v odraslost. Vse raziskave so pokazale, da imajo mladi občutek, da so glede prehoda v odraslost slabo poučeni, ter da odrasli, ki naj bi jih podpirali, včasih ne upoštevajo njihovih potreb ali/in nimajo dovolj časa zanje. Mladi so izrazili željo po uporabi participativnih pristopov, v skladu s katerimi, jim je vloga vsakega deležnika jasno pojasnjena.

Preprosto povedano, prehod v odraslost za otroke brez spremstva in ločene otroke ni le doseganje polnoletnosti. Gre za prehod iz podprtega življenjskega obdobja v obdobje, v katerem morajo sprejemati samostojne odločitve. Z ozaveščenim in podprtim zakonitim zastopnikom, ki jim nudi skrbno podporo med in po dopoljenem 18. letu starosti, lahko mladi vstopijo v odraslost z dostojanstvom, samozavestjo in resnično priložnostjo, za izgradnjo varnega in stabilnega življenja.

Kaj je vloga zakonitega zastopnika, ki podpira otroka, ki bo dopolnil 18 let?

Prehod v odraslost je pogosto težavno obdobje v življenju otrok brez spremstva in ločenih otrok. Ker nimajo staršev ali skrbnikov, jih mora država zaščititi in jim zagotoviti določena jamstva. Eno od jamstev predstavlja postavev **zakonitega zastopnika**: odrasle osebe, ki otroka podpira pri uresničevanju njegovih pravic.

Zakoniti zastopnik, je v Evropski uniji definiran kot neodvisna oseba, ki jo pristojni organ imenuje, da varuje največjo korist otroka brez spremstva in skrbi za njegovo splošno dobrobit.²

Evropska mreža skrbnikov (EGN) je razvila sedem standardov skrbništva³, za usmerjanje dela skrbnikov in pristojnih organov:

- **Prepoved diskriminacije:** otroci imajo enako pravico do storitev skrbništva na ozemlju države, ne glede na njihovo prebivališče, starost ali migracijski položaj.
- **Dolžnosti in odgovornost:** Otroci se lahko zanašajo na sisteme skrbništva le, če imajo ti jasno določeno podlago, pristojne organe in vzpostavljene mehanizme za spremljanje in nadzor.
- **Neodvisnost in nepristranskost:** Otroci se lahko zanesejo na svojega skrbnika, če je le ta neodvisen in nepristranski pri sprejemanju odločitev, ki so v njihovo najboljšo korist.
- **Na otroka osredotočen pristop:** Otrokove pravice morajo biti spoštovane, varovane in uresničene.
- **Participacija otrok:** Pravica otroka do izražanja mnenja se spoštuje tako, da se ga na razumljiv način obvesti o obsegu skrbniške vloge ter razpoložljivih storitvah in podpora, da se mu omogoči, da izrazi svoje mnenje, se pritoži in ima vpliv ter da se njegovo mnenje ustrezno upošteva.
- **Kvaliteta:** Otroke naj podpirajo in jim nudijo pomoč kvalificirani, redno usposobljeni in dobro podprti skrbniki, ki imajo dovolj časa, da se učinkovito odzovejo na njihove potrebe.
- **Sodelovanje in trajnost:** Otroci se lahko zanašajo na sisteme skrbništva, če so le ti neločljiv del nacionalnega sistema za zaščito otrok, imajo na voljo zadostne strokovne in finančne zmožnosti, so učinkovito nadzorovani in delujejo kot vez med otrokom in drugimi institucijami ali posamezniki, ki so pristojni za ukrepanje v povezavi z njimi.

Tekom prehoda v odraslost lahko zakonit zastopnik pojasni možnosti, pomaga pri načrtovanju naslednjih korakov, poveže otroka z različnimi storitvami in poskrbi, da mladostnik razume svoje pravice.

Zakonit zastopnik tudi usklajuje osebe, ki nudijo podporo otroku:

ZAKONITI ZASTOPNIK

Zagotavlja, da so otrokove pravice in njegova največja korist v ospredju

SODNIK

Varuje otroka in rešuje spore

ORGANI PREGONA

Preganjajo kazniva dejanja in zagotavljajo varnost

PRAVNI ZASTOPNIK

Zastopa otroka in ga informira o zakonodaji

DRŽAVNE INSTITUTE

Zastopajo državo, odgovorno za uradne postopke

SOCIALNI DELAVEC

Zagotavlja otroku dostop do javnih storitev

Naloga zakonitega zastopnika je, da podpira otroka v skladu z njegovim največjim interesom. To pomeni, da mora delovati preko otrokovih kratkotrajnih potreb z obzirom na otrokovo varnost, splošno dobrobit, razvoj in dolgoročno prihodnost. Gre za interdisciplinaren proces; zakoniti zastopnik mora razumeti kateri deležniki bodo vključeni v delo z otrokom po tem, ko dopolni 18 let, kateri deležniki se bodo spremenili ali prenehali s svojim delom. Presoja največjega interesa mora biti opravljena s strani številnih deležnikov, ki delajo z otrokom, pri čemer zakoniti zastopnik usklajuje podajanje ocen in zastopa otrokove interese v vseh postopkih.

Zakoniti zastopnik mora zagotavljati tudi aktivno participacijo otrok v vseh postopkih. Otroci imajo pravico izraziti svoje mnenje in sodelovati pri vseh odločitvah, ki vplivajo na njihovo življenje, kar morajo zakoniti zastopnik aktivno podpirati. Participacija otrok zajema poslušanje njihovih želja, pojasnjevanje možnosti v jeziku, ki ga razumejo in omogočanje otroku, da postavlja vprašanja ali izraža nestrinjanje. Istočasno mora zakoniti zastopnik delovati v skladu z otrokovim največjim interesom. Ko sta sodelovanje otrok in otrokov največji interes združena, se otroci počutijo opolnomočeni, osebe, ki nudijo podporo otroku, pa lahko sprejemajo odločitve, ki bodo otroku omogočale razvoj v zdravo, samozavestno in samostojno odraslo osebo.

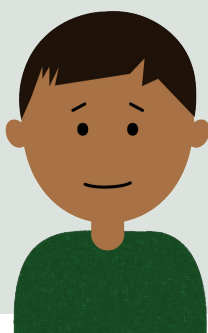
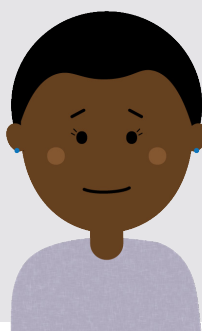
Kaj lahko kot zakoniti zastopnik naredim, da podprem otroka?

V tem poglavju se pripomoček deli na enajst tematik, posebej pomembnih za otroke tekom prehoda v odraslost. Vsaka tema bo podrobno opisala pravno podlago, okoliščine, ki naj jih upošteva zakoniti zastopnik ter prioritete pri podpori mladostnikov, ki bodo dopolnili 18 let.

Skozi poglavje bomo sledili dvema otrokoma, katerih zgodbe ponazarjajo pogoste izkušnje, s katerimi se srečujejo otroci brez spremstva in ločeni otroci:

Lucija

Lucija je 16-letna deklica iz Demokratične republike Kongo, ki je izvorno državo zapustila, ko je imela 13 let. Skupaj s teto je zbežala v Evropo, v iskanju varnega prostora za življenje. Preden je zbežala, je bila Lucija ločena od mame in brata. Ima rahle težave z vidom in potrebuje posebno obravnavo, skrb in podporo.

Gabrijel

Gabrijel je 17-letni deček iz Venezuele, ki je potoval v skupini nepoznanih fantov v Evropo. Odkar je zapustil svojo državo ni bil v stiku z družino, vendar bi se z njimi rad ponovno združil.

Trenutno se izobražuje za poklic peka, vendar potrebuje še dve leti, da zaključi svoje usposabljanje in pridobi potrebne kvalifikacije.

Naš cilj je podati odgovore na njuna vprašanja na jasen in enostaven način in tako zagotoviti, da bosta prejela podporo, ki jo potrebujeta!

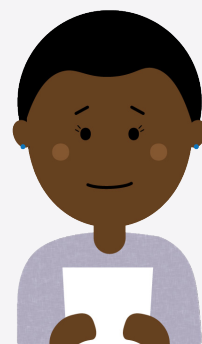
Pravica do mednarodne zaščite

Lucija

“S prijateljico iz Demokratične republike Kongo sva istočasno zaprosili za mednarodno zaščito. Ona je prejela odločitev, jaz pa ne. Zakaj? Ali lahko še vedno dobim mednarodno zaščito, če dopolnim 18. Let, preden dobim odločitev?”

Lucija sprašuje o pravici do azila oz. mednarodne zaščite.⁴

V Evropi lahko oseba pridobi status begunca, subsidiarne zaščite ali začasno zaščito.⁵ Nekatere države nudijo, na nacionalni ravni, dodatne oblike zaščite za otroke, kot npr. dovoljenja za prebivanje na podlagi njihove starosti ali drugih potreb po zaščiti ali humanitarnih razlogov. Vsaka država ima vzpostavljen postopek obravnave prošenj za mednarodno zaščito.

Dostop do specializirane pravne pomoči je pomemben za presojo najboljše oblike zaščite za posameznega otroka. Kadar se pojavi dvom v otrokovo starost, ga je potrebno obravnavati kot otroka in mu omogočiti dostop do zaščitnih ukrepov, dokler poteka postopek ocene starosti.

Kaj se zgodi, ko otrok dopolni 18 let?

V času ko dopolni 18. let je mogoče, da otrok še ni podal prošnje za mednarodno zaščito ali pa jo je podal in čaka na odločitev kot Lucija. Možno je tudi, da je otrok podal tožbo zoper negativno odločitev ali pa je prejel začasno obliko zaščite, ki je vezana na njegovo starost.

Za večino otrok, ki kot Lucija, čakajo na odločitev v že začetem postopku, se bo le ta nadaljeval, vendar pa je mogoče, da bodo morali za nadaljevanje postopka, izpolniti dodatne administrativne zahteve.

Lucijini nastanitveni pogoji se lahko spremenijo, saj je možno, da se bo morala preseliti iz nastanitve, namenjene otrokom, v nastanitev za odrasle. Mogoče Lucija ne bo imela več pravice do posebnih jamstev, znotraj postopka presoje njene prošnje za mednarodno zaščito.

Kako lahko kot zakoniti zastopnik podprem otroka, ki bo dopolnil 18 let?

Zgoraj omenjeni EUAA/FRA priročniki o mednarodni zaščiti in postopku mednarodne zaščite poudarjajo vlogo skrbnikov/zakonitih zastopnikov pri prepoznavi najboljših možnosti za otroka.⁶ Primarno je vloga skrbnika/zakonitega zastopnika prepoznavna, da bi otrok lahko bil upravičen do mednarodne zaščite, in informiranje otroka o tej pravici.

Če je bila prošnja za mednarodno zaščito podana, preden je otrok dopolnil 18 let, bo potrebno otroka pripraviti na nadaljevanje postopka brez zakonitega zastopnika, ki je v postopku nastopal kot njegov pravni zastopnik. Pomembno je, da razumejo, kakšno prošnjo so podali, postopek, v katerem so in na kakšen način sodelovati z relevantnimi deležniki, ki jih podpirajo v postopku, kot so npr. njihovi pravni zastopniki.

Za mednarodno zaščito lahko posameznik zaprosi, ne glede na starost, vendar pa je za otroke bolje, da postopek začnejo pred 18. letom, čim hitreje po tem, ko nastane potreba po zaščiti.

Več informacij o mednarodni zaščiti in vlogi zakonitih zastopnikov tekom postopka lahko najdete v EUAA/FRA [Practical Tool for Guardians on the Asylum Procedure](#) in [Introduction to international protection](#).

Kaj morate kot zakoniti zastopnik upoštevati?

Če otrok razmišlja o podaji prošnje za mednarodno zaščito in bo v kratkem dopolnil 18 let:

- **Kot zakoniti zastopnik se povežite** s socialnimi delavkami in pravnimi zastopniki, da zagotovite njihovo podporo in poskrbite, da so ustrezno poučeni o morebitnem postopku.
- **Zagotovite, da otrok ve, da** lahko sprejem odločitve traja dolgo časa in da jo lahko prejme po dopolnjenem 18. letu. Vsak primer je drugačen in odločitve so lahko sprejete v različnem času, tudi če otroci prihajajo iz iste izvorne države.
- **Poskrbite, da je otrok seznanjen** z Dublinsko uredbo⁷ in njenim vplivom nanj, vključno s pravico do združitve družine.
- **Zagotovite, da ima otrok podporo** na vseh uradnih dejanjih, ki se jih udeleži pred 18. letom.

Med postopkom mednarodne zaščite:

- **Če otrok med postopkom dopolni 18 let**, morate vedeti, kakšne bodo njegove pravice: lahko pride do nekaterih sprememb na področju nastanitve, finančne podpore in pravice do študija ali dela.
- **Če je bila starost otroka** ključnega pomena za njegovo prošnjo za mednarodno zaščito, je možno, da statusa ne bo pridobil. Otroka je treba na takšen izid pripraviti, tako da mu ga vnaprej razložite.

Priprava otroka na prejem odločitve po dopolnjenem 18. letu:

- **Če je status odobren:** Poskrbite, da otrok ve, da bo po dopolnjenem 18. letu starosti sam odgovoren za podaljšanje statusa in vse s tem povezane postopke. Otroka boste morda morali seznaniti tudi s pravicami in odgovornostmi oseb z mednarodno zaščito, na primer, da lahko zaprosi za združitev družine ([glejte poglavje o združitvi družine na strani 14](#)).
- **Če status ni odobren:** Poskrbite, da otrok ve, da lahko zoper odločitev vloži pravna sredstva, na kakšen način lahko dostopa do pravne pomoči in kako poiskati ustrezno pravno pomoč. Pomembno je vedeti, da je čas za vložitev pravnega sredstva omejen.

Nacionalni viri in dobre prakse

V postopku mednarodne zaščite je pomembno, da otrok pravočasno stopi v stik s pravnim zastopnikom ali odvetnikom. Brezplačno informiranje, pravno pomoč, svetovanje in zastopanje v postopku mednarodne zaščite nudi nevladna organizacija PIC – Pravni center za varstvo človekovih pravic in okolja.

Z dopolnjenim 18. letom, oseba v postopku mednarodne zaščite, izgubi procesna jamstva, ki veljajo za otroke. Mladostnikova prošnja se obravnava pod enakimi pogoji kot prošnje odraslih prosilcev za mednarodno zaščito. Zato se lahko zgodi, da otrok ne bo več upravičen do mednarodne zaščite, še posebej, če so bili njegovi razlogi za mednarodno zaščito vezani izključno na njegovo starost oz. na položaj, ki ga je imel kot mladoletna oseba. Po dopolnjenem 18. letu je tako smiselno v postopek predložiti informacije o izvorni državi, ki izkazujejo njegovo nadaljnjo ogroženost v primeru vrnitve.

V primeru negativne odločitve v postopku mednarodne zaščite je prosilcem na voljo pravna pomoč svetovalcev za begunce. Pomembno je, da v takšnem primeru oseba takoj ukrepa, saj so roki za vložitev pravnega sredstva kratki, zamuda pa lahko pomeni izgubo vseh pravic in obvezen odhod iz države. Imenik svetovalcev za begunce je dostopen na spletni strani Ministrstva za pravosodje.¹⁷ Negativno odločitev Ministrstva za notranje zadeve je mogoče izpodbijati pred Upravnim, Vrhovnim in Ustavnim sodiščem.

Za razliko od oseb s priznanim statusom begunca osebe s subsidiarno zaščito pridobijo dovoljenje za začasno prebivanje, kar pomeni, da morajo pred iztekom veljavnosti pravočasno zaprositi za podaljšanje. Ministrstvo za notranje zadeve jih pred iztekom roka na to opozori, zato je pomembno, da mladostnik ministrstvo seznanja s svojim aktualnim naslovom.

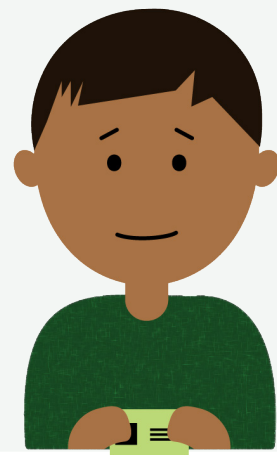
Pravica do zakonitega prebivanja

Gabrijel

“Imam dovoljenje za prebivanje, ki bo poteklo, ko bom dopolnil 18 let in pojasnjeno mi je bilo, da moram zaprositi za drugo dovoljenje za prebivanje. Ne vem, kaj potrebujem za drugo dovoljenje in nimam nobenih dokumentov. Kako lahko zaprosim?”

Gabrijel se navezuje na pravico do pridobitve dovoljenja za prebivanje v novi državi prebivanja.

Dovoljenje za prebivanje je dokument, ki ga izdajo pristojni organi države prebivanja in osebi, ki ni iz Evropske unije omogoča, da zakonito ostane na ozemlju države, ki je dokument izdala.⁸

Kaj se zgodi, ko otrok dopolni 18 let?

Ko otrok dopolni 18 let, je možno, da bo moral “regularizirati svoj status”, kar pomeni, da potrebuje določeno dovoljenje ali specifično obliko zaščite, da lahko ostane v državi prebivanja. Brez veljavnega pravnega statusa, je možno, da mladostnik ne bo imel več pravice dostopa do javnih storitev (nastanitve, finančne podpore, usposabljanja in izobraževanja). Lahko obstaja tudi nevarnost, da bo pridržan ali vrnjen v državo izvora.

V nekaterih državah imajo otroci brez spremstva posebno dovoljenje za prebivanje, ki je veljavno do njihovega 18. leta. Naloga zakonitega zastopnika je, da usmerja prehod in spremembo statusa pred tem.

Vsaka država ima drugačne zakonite poti, vendar pa je otrok lahko upravičen do dovoljenja za prebivanje na humanitarni podlagi, zaradi trajanja prebivanja v državi, na podlagi študija ali dela. Pomembno je poiskati pravni nasvet o možnostih, ki so na voljo.

Kako lahko kot zakoniti zastopnik podprem otroka, ki bo dopolnil 18 let?

Vloga zakonitega zastopnika je informirati otroka o tem, kaj je dovoljenje za prebivanje in kako se pridobi v časovnih okvirjih, ki jih določa nacionalna zakonodaja. V večini primerov bodo otroci morali pridobiti dovoljenje za prebivanje, preden dopolnijo 18. let, saj lahko v nasprotnem primeru postanejo nedokumentirani, zaradi česar so lahko izpostavljeni različnim tveganjem.

Priročnik Sveta Evrope o prehodu v odraslost podrobno opisuje pravice mladih, ki bodo dopolnili 18. let glede prebivanja in možnosti, ki jih imajo.

9

Če je bil otrok več let v državi legalno, lahko izpolnjuje pogoje za naturalizacijo (in tako pridobi državljanstvo). To lahko preverite in otroka informirate o tej možnosti.

Kaj morate kot zakoniti zastopnik upoštevati?

Če ima otrok dovoljenje za prebivanje:

- **Preverite ali bo dovoljenje veljavno** tudi po dopolnjenem 18. letu. Če ga je potrebno podaljšati ali zamenjati poskrbite, da bo v postopku sodeloval otrok in ga razumel.
- **Če dovoljenje ne bo veljavno** po dopolnjenem 18. letu, pomagajte otroku pridobiti nasvet o pridobitvi dovoljenja za prebivanje, ki bo zanj najbolj ustrezen.

Če otrok nima dovoljenja za prebivanje:

- **Poskrbite, da pridobite nasvet glede** dovoljenja za prebivanje, ki bi bil za otroka najbolj ustrezen in da je otrok o možnostih poučen, da se na tej podlagi lahko sprejme informirana odločitev o najboljši možnosti zanj.
- **Poskrbite, da se vloga za** dovoljenje pripravi in vloži. V mnogih primerih bo potrebno imeti otrokove identifikacijske dokumente ter druge dokumente iz izvorne države, ki jih je lahko težko pridobiti. Potrebno je upoštevati tudi čas, ki bo potreben za potrjevanje teh dokumentov.
- **Poskrbite, da se otrokovo dovoljenje** za prebivanje ujema z njegovimi načrti za prihodnost (**Glejte poglavje o načrtovanju nadaljnje oskrbe na strani 30.**)

Če je otrok že zaprosil za dovoljenje za prebivanje, vendar odločitve še ni prejel:

- **Informirajte otroka o postopku in** poskrbite, da razume nadaljnje korake.
- **Poskrbite, da otrok ve, da** lahko zoper negativno odločitev vloži pravno sredstvo in za ta namen prejme pravno pomoč. Če je potrebno mu pojasnite, kako lahko pravno pomoč pridobi.
- **Otroku predajte informacije o njegovem** postopku in kontaktne informacije pristojnih organov in drugih oseb, ki so vključene v njegov postopek, kot so npr. socialne delavke ali pravni zastopnik.
- **Poleg tega bi moral biti** mladostnik pripravljen na možnost vračanja in pomoč drugih institucij in organizacij, na katere se lahko obrne v tem primeru. Lahko se tudi prostovoljno odloči za vrnitev v izvorno državo.

V vseh primerih je potrebno, da otrok razume, da je dovoljenje za prebivanje začasno in da ga je potrebno redno podaljševati.

Nacionalni viri in dobre prakse

V obdobju priprav na odraslost je pomembno, da otroka, ki je prosilec za mednarodno zaščito, seznanite tudi z možnostjo pridobitve dovoljenja za prebivanje na podlagi zaposlitve. Tako polnoletni kot mladoletni prosilci, ki so dopolnili 15 let in so v delovnem razmerju, lahko zaprosijo za enotno dovoljenje za prebivanje in delo pri katerikoli upravni enoti v Sloveniji, če izpolnjujejo predpisane pogoje.

Vlogo za enotno dovoljenje lahko podajo prosilci za mednarodno zaščito medtem ko so še v postopku ali tudi kasneje, ko je bila njihova prošnja za mednarodno zaščito pravnomočno zavržena. Prosilci, ki jim je bila prošnja zavržena, nimajo te možnosti. Ob pridobitvi enotnega dovoljenja se postopek za mednarodno zaščito ustavi.

Eden od pomembnih pogojev za pridobitev enotnega dovoljenja je, da je prosilec v času podaje vloge vključen v obvezna socialna zavarovanja na podlagi zaposlitve v Republiki Sloveniji. Poleg tega za prosilce velja pogoj, da so bili v zavarovanje vključeni v zadnjih štirih mesecih vsaj tri mesece, za zavržene prosilce pa najmanj šest mesecev do pravnomočnosti odločbe o zavrnitvi.

Če otrok razmišlja o tej možnosti je pomembno, da ga opozorite na pogoj trajanja zaposlitve pred podajo vloge, da si delo pridobi pravočasno. Informacije o pridobitvi enotnega dovoljenja za prebivanje in delo ter pomoč pri podaji vloge, so na voljo v pisarni InfoTujci¹⁸ ali na nevladni organizaciji PIC.

Pravica do združitve družine

Gabrijel

“Želim si, da bi se mi lahko pridružila mama in mlajši brat, ampak ne vem, kako. Slišal sem, da je zelo težko in sploh ne vem ali sta še doma. Ali je sploh mogoče?”

Gabrijela skrbi pravica združitve z družino.

Države imajo dolžnost preprečevati ločenost otrok od staršev in morajo, v primeru da do ločenosti pride, zagotoviti, da se družina združi na “pozitiven, human in pospešen način”, če je to v največji koristi otroka.¹⁰ Če otrok ne ve, kje je njegova družina, bi se moralo začeti iskanje družinskih članov.¹¹

Večinoma lahko za združitev družine zaprosijo osebe s statusom begunca. Nekaterе države dovoljujejo osebam z drugimi oblikami zaščite, da sponzorirajo prihod družinskih članov, vendar so pogoji velikokrat strožji.

Nekaterе države imajo alternativne zakonite poti za prihod družinskih članov, če niso izpolnjeni pogoji za združitev družine na podlagi humanitarnih razlogov. Glede na državo lahko to predstavlja nove poti za ponovno združitev otrok brez spremstva s širšo skupino družinskih članov in skrbnikov.

Kaj se zgodi, ko otrok dopolni 18 let?

Če otrok dopolni 18. let, preden pridobi status begunca, se lahko zgodi, da ni upravičen do združitve družine ali pa je lahko ta možnost omejena. V določenih državah lahko mladostniki zaprosijo za združitev le v omejenih časovnih okvirjih, kar je potrebno preveriti.¹²

Če je otrok, ki bo dopolnil 18. let, pridobil subsidiarno zaščito, lahko zanj veljajo bolj strogi pogoji za združitev družine. Države imajo pravico omejiti pravico do združitve družine za osebe s subsidiarno zaščito.

Če je otrok brez spremstva, ki je dopolnil 18. let, brez pravnega statusa, na splošno nima pravice do združitve družine, zaradi česar je ranljiv ravno v času, ko potrebujejo pravno in socialno podporo.

Združitev družine mora temeljiti na oceni največje koristi otroka, ki jo je potrebno opraviti v vsakem primeru posebej. Ključno je, da družinski člani niso bili eden od razlogov, da je otrok zapustil izvorno državo, da niso bili nasilni in da niso vzrok za njegove travme.

Preverite rok za začetek postopka združitve družine. Nekaterе države omogočajo začetek postopka združitve družine le v treh mesecih po prejemu statusa mednarodne zaščite, medtem ko druge to omogočajo več let.

Kako lahko kot zakoniti zastopnik podprem otroka, ki bo dopolnil 18 let?

Uskladite se z otrokovim pravnim zastopnikom in morebitnim socialnim delavcem, ki otroka podpira v postopku združitve družine, da bi se zbiranje, priprava in posredovanje potrebnih dokumentov, v največji možni meri, opravi preden otrok dopolni 18. let.

Kaj morate kot zakoniti zastopnik upoštevati?

- **Poskrbite, da čim prej opravite** pogovor o družinskih vezeh in da se začne njihovo preverjanje in podprite iskanje družinskih članov ali združitev družine, če je to v otrokovem največjem interesu.
- **Poskrbite, da se največji interes** otroka presoja med celotnim potekom postopka iskanja družinskih članov ali združitvijo družine.
- **Otroku pojasnite postopek vložitve prošnje**, pogoje in pravila ter trajanje postopka. Številni otroci se ne zavedajo, kako dolgotrajen je lahko postopek in da lahko do združitve pride leta po vloženih prošnji.
- **Poskrbite, da se potrebni koraki** za začetek postopka opravijo v rokih, ki jih določajo nacionalna pravila.
- **Preverite kateri dokumenti so potrebni** za postopek združitve družine. Pri pridobitvi bo potrebno sodelovanje družinskih članov. Lahko bo potrebna tudi pravna pomoč.
 - **Včasih se otrok lahko združuje** le z družinskimi člani, ki jih je omenjal tekom postopka mednarodne zaščite. Navedeno preverite v nacionalni zakonodaji ali poiščite pravni nasvet.
- **Povežite se s pristojnimi organi** in relevantnimi službami, da se otrok informira o postopkih in zagotovi pravilno obravnavo njegove prošnje, posebej če bo kmalu dopolnil 18. let.
- **Poskrbite, da pristojni organi in** relevantne službe, ki so vpletene v postopek, vedo, na kakšen način z mladostnikom stopiti v stik, po dopolnjenem 18. letu.
- **Poskrbite, da ima otrok vse** informacije, dokumente in stike, ki so pomembni za postopek.
- **Premislite o vključitvi pravnega zastopnika** ali druge specializirane organizacije za delo z mladostniki, da se zagotovi nadaljevanje podpore.
 - **Nekatere nevladne organizacije so specializirane** za postopke združitve družine in lahko nudijo podporo osebam tekom postopka.¹³
- **Pojasnite na kakšen način bo** polnoletnost vplivala na združitev družine in presodite, ali je potrebno vlogo podati pred dopolnjenim 18. letom. Za otroke lahko po dopolnjenem 18. letu veljajo strožja pravila glede zagotavljanja prihodkov, nastanitve in predložitve potrebnih dokazil v postopku združitve družine.

Nacionalni viri in dobre prakse

V Sloveniji lahko združujejo družino osebe s statusom begunca in osebe s subsidiarno zaščito. Združitev družine je mogoča pod precej milejšimi pogoji, če oseba poda vlogo za združitev v določenem roku. Zato je zelo pomembno, da se oseba z mednarodno zaščito, takoj po prejemu statusa pozanima, kakšni so pogoji in časovni roki za podajo vloge.

Glede na aktualno prakso se mladostnik v postopku združitve družine obravnava pod enakimi pogoji kot mladoletne osebe, če je prošnjo za mednarodno zaščito podal kot otrok, ne glede na to ali je bil morda že polnoleten, ko je prejel status ali podal vlogo za združitev družine. Združuje se lahko s starši in sorojenci, v posebnih primerih pa tudi z drugimi sorodniki.

Ob pridobitvi statusa Urad vlade za oskrbo in integracijo migrantom osebam dodeli svetovalca za integracijo, ki lahko nudi dodatne informacije glede postopka združitve družine. Pomoč v postopku združitve družine nudijo tudi organizacije PIC, Rdeči križ, UNHCR in IOM.

Pravica do zaščite pred trgovino z ljudmi in izkoriščanjem

Gabrijel

“Ko sem zapustil svojo državo so vsi rekli, da bom našel boljše življenje v Evropi. Ljudje, ki so me pripeljali sem, so pripeljali še veliko drugih mladih fantov. Vzeli so naše potne liste in denar in zahtevali, da delamo, da odplačamo, kar dolgujemo za našo pot. Nisem jim zaupal in uspel sem pobegniti kmalu po tem, ko sem prišel v Evropo in od takrat imam veliko podpore. Nekateri fantje, s katerimi sem prišel, še vedno delajo za njih in pravijo, da mi lahko zagotovijo delo peka in nastanitev, ko postanem polnoleten.”

Gabrijel ima pravico do zaščite pred trgovino z ljudmi in izkoriščanjem, ki sta hudi kaznivi dejanji in resni kršitvi temeljnih človekovih pravic po mednarodnem in evropskem pravu.¹⁴

Otrok, ki je žrtev trgovine z ljudmi in izkoriščanja, ima pravico do posebnih zaščitnih ukrepov in jamstev, kot so postavitve zakonitega zastopnika, varna nastanitev in učinkovit dostop do šolanja, zdravstvenega varstva in pravne pomoči, med kazenskim postopkom.

Otrok tudi ne sme biti kaznovan za kazniva dejanja, ki jih je storili v povezavi z njegovim izkoriščanjem.¹⁶ Otrok, ki je žrtev trgovine z ljudmi, je lahko upravičen do mednarodne zaščite. ([glej stran 10, poglavje o mednarodni zaščiti](#)).

Kaj se zgodi, ko otrok dopolni 18 let?

Nekatere skupine otrok in mladostnikov so bolj ranljive za trgovino z ljudmi in izkoriščanje, vključno z otroki brez spremstva, ki prehajajo v odraslost in tistimi, ki imajo izkušnjo zlorab, izkoriščanja in trgovine z ljudmi kot Gabrijel.

Poleg tega je možno, da so določeni zaščitni ukrepi in jamstva, vezani na otroke in zato po dopolnjenem 18. letu, lahko prenehajo. Države morajo še vedno zagotoviti, da so mladostniki, kot je Gabrijel zaščiteni pred trgovino z ljudmi in izkoriščanjem. Ko se podpora konča, se lahko zgodi, da morajo mladostniki samostojno življenje, finance in svoj pravni status urediti brez dovoljšnje usmeritve in podpore, zaradi česar so lahke tarče za lažne ponudbe glede nastanitve, zaposlitve in drugih oblik pomoči. Če nimajo urejenega svojega pravnega položaja po dopolnjenem 18. letu, imajo lahko občutek, da se morajo izogibati javnim institucijam in organom ter lahko izginejo.

FRA/EUAA pripomoček o azilnem postopku vsebuje poglavje o vlogi zakonitega zastopnika v primerih, ko pri otroku obstaja nevarnost izkoriščanja, trgovine z ljudmi in prisilnega izginotja.¹⁵ Med drugim je potrebno zagotoviti, da se opravi ocena ogroženosti, sprejmejo zaščitni ukrepi ter vzpostavi informiranje in sodelovanje z organi pregona in drugimi relevantnimi organi za zaščito otrok.

Če je mladostnik izpovedal, da je bil žrtev trgovine z ljudmi, ali menite, da bi lahko bil, je najbolje, da se o tem pogovorite na nežen, otroku prijazen način, upoštevajoč travmo, brez pritiska, da mora podati več informacij: prilagoditi se morate mladostniku. Če se vam zdi, da mu pogovor ni prijeten, je najbolje, da ga prekinete. Poskrbite, da pogovor opravite v prostoru, kjer se otrok počuti varnega ter da se zaveda, da lahko pogovor kadarkoli prekine.

Treba je sprejeti ukrepe za zmanjšanje ranljivosti otrok in mladostnikov za trgovino z ljudmi in izkoriščanje, zlasti ko dopolnijo 18 let.

Kako lahko kot zakoniti zastopnik podprem otroka, ki bo dopolnil 18 let?

Vloga zakonitega zastopnika je pripraviti otroka na prehod v odraslost z naslavljanjem in zmanjševanjem tveganj, da bo otrok v prihodnosti žrtev trgovine z ljudmi in izkoriščanja. To vključuje ozaveščanje otroka o tveganjih, na otroka osredotočen način, spodbujanje dostopa do storitev in podpore ter zagotavljanje, da se zaveda svojih pravic, da se lahko lažje zaščiti tekom prehoda v odraslost in je poučen, kje lahko poišče pomoč.

Za vse otroke, ki prehajajo v odraslost, je dobro da:

- **So informirani o tveganjih in** zaščitnih ukrepih, na način, ki ga razumejo. Trgovina z ljudmi lahko zajema veliko oblik in pomembno je, da se otrok tega zaveda.
- **Kadar je bil otrok že** prepoznan kot žrtev trgovine z ljudmi, poskrbite za nadaljnji dostop do strokovne podpore. Če se mora podpora spremeniti, ker bo otrok dopolnil 18. let, poskrbite za usklajen in nemoten dostop do novih storitev.
- **Morda se boste morali povezati** z otrokovim pravnim zastopnikom in pristojnimi organi, da zagotovite, da se bodo pravni postopki glede otrokovega primera nadaljevali in da bo informiran o nadaljnjih korakih. Če je njihova starost razlog za spremembe, jih morate o tem informirati.
- **Poskrbite, da lahko otrok stopi** v stik s pravnim zastopnikom, če ga ima. Pojasnite, da mu lahko odvetnik pomaga, če se pojavi kakršnakoli skrb vzbujajoča situacija, na primer, če stopi v stik z njim trgovec z ljudmi.
- **Morda boste morali otroku pomagati** pri iskanju ustrezne nastanitve in redne zaposlitve ali usposabljanja. Za več informacij si oglejte ustrezna poglavja tega pripomočka.
- **Otroka obvestite o storitvah, ki** so mu na voljo, če se ne počuti varno. Ker se storitve ali programi za žrtve trgovine z ljudmi, namenjeni otrokom in odraslim, lahko razlikujejo, je možno, da boste morali poiskati različne možnosti za otroka ali mladostnika, če se tveganja pojavijo po dopolnjenem 18. letu.
- **Otroka obvestite o storitvah na** področju mentalnega zdravja, kjer lahko prejema podporo tudi po dopolnjenem 18. letu starosti. Te storitve lahko ponujajo javne službe ali nevladne organizacije. Socialni delavec vam lahko pomaga najti te informacije.

Upoštevajte, da je vaša naloga tudi prijava tveganja trgovine z ljudmi ali izginotja organom pregona in organom za zaščito otrok. Socialni delavci in odvetniki vam lahko pri tem pomagajo.

Nacionalni viri in dobre prakse

Bistvene informacije o pravicah, postopkih in zagotavljanju varnosti žrtev trgovine z ljudmi so zajete v Priročniku o identifikaciji, pomoči in zaščiti žrtev trgovine z ljudmi, ki vsebuje tudi seznam kazalnikov za prepoznavo žrtev in storilcev trgovine z ljudmi.¹⁹

V Sloveniji pomoč žrtvam trgovine z ljudmi zagotavljajo nevladne organizacije Društvo Ključ, Slovenska filantropija in Slovenska Karitas. Zagotovljena je krizna in varna namestitve, vzpostavljen pa je tudi program reintegracije žrtev trgovine z ljudmi.

Društvo Ključ med drugim nudi nujno pomoč in oskrbo žrtvam trgovine z ljudmi ter brezplačno svetovanje možnim in dejanskim žrtvam trgovine z ljudmi. Brezplačna svetovalna telefonska linija je dostopna na 080 17 22 vsak delavnik med 9. in 13. uro.

Pravica do nastanitve

Lucija

“Ali moram začeti iskati stanovanje, preden dopolnim 18. let? Kdo mi lahko pomaga najti stanovanje in ali bo to zame varno?”

Otroci in mladostniki imajo pravico do ustrezne, dostojne in varne nastanitve, ki upošteva posebne okoliščine ranljivih oseb, kot so otroci brez spremstva in otroci s posebnimi potrebami.

To pravica je zajeta v mednarodnem in evropskem pravu.²⁰

Kaj se zgodi, ko otrok dopolni 18 let?

Preden dopolnijo 18. let, so lahko otroci brez spremstva nastanjeni v sprejemnih centrih, varstvenih centrih za otroke, pri rejniških družinah, v skupnostnih nastanitvah ali začasni nastanitvi. V večini držav nastanitev zagotavlja organ, pristojen za otroke brez spremstva.

Ko otrok dopolni 18. let, je možno, da mora zapustiti svojo nastanitev. To pomeni, da se mora pripraviti na življenje drugje in poiskati primerno nastanitev, pogosto s pomočjo socialnih delavcev. V nekaterih državah lahko otroci še naprej prebivajo v isti nastanitvi, če izpolnjujejo določene pogoje, vezane na njihov pravni položaj in nadaljevanje šolanja ali usposabljanja.

Otroci so lahko izpostavljeni tveganju brezdomstva, če njihovo dovoljenje za prebivanje preneha z dopolnjenim 18. letom in niso bili sprejeti ukrepi za ureditev njihovega statusa ([glej poglavje o urejanju statusa](#)).

Nastanitev otroka po 18. letu, je ključna za zagotavljanje njihove varnosti in vključevanja v skupnost. Zato je vprašanje nastanitve potrebno obravnavati in jo naslavljati, preden otrok dopolni 18. let.

Kako lahko kot zakoniti zastopnik podprem otroka, ki bo dopolnil 18 let?

Vloga zakonitega zastopnika je, da otroka poveže s socialnimi delavci ali drugimi pristojnimi organi in da se seznanji z možnostmi, ki so na voljo otrokom, ki dopolnijo 18 let.

Prvi korak je, da se seznanite z možnostjo, da otrok ohrani svojo nastanitev po dopolnjenem 18. letu: nekatere države mladostnikom dovolijo, da ostanejo do zaključka šolanja ali usposabljanja ali do določene starosti.

Upoštevajte, da so nekatere evropske države dolžne ponuditi nastanitev mladostnikom, ki zapustijo njihovo oskrbo. Če je možno, se pred dopolnjenim 18. letom posvetujte s socialnimi delavci ali lokalnimi organi, da preučite možnosti otroka.

Včasih bi morala biti nastanitev za mladostnike zagotovljena v skladu z nacionalnim pravom in standardi temeljnih človekovih pravic, vendar v praksi ni vedno tako. V tem primeru lahko s pravno pomočjo vložite pravno sredstvo.

Kaj morate kot zakoniti zastopnik upoštevati?

Če lahko otrok ostane v trenutni nastanitvi:

- **Poskrbite, da otrok ve, kako** dolgo lahko ostane in pod katerimi pogoji.
- **Poskrbite, da otrok ve, na** koga se lahko obrne, če potrebuje podporo (socialnega delavca, institucijo, ki upravlja nastanitev itd...).

Če mora otrok zamenjati nastanitev po dopolnjenem 18. letu:

- **Preučite ali ima otrok posebne** potrebe, ki jih nova nastanitev lahko naslavlja. To je lahko vezano na lokacijo nastanitve, ovire, kot jih ima Lucija ali druge specifične okoliščine.
- **Poskrbite, da bo otrok seznanjen** s tem, koliko časa lahko ostane v novi nastanitvi in pod katerimi pogoji.
- **Poskrbite, da bo imel otrok** informacije, na koga se lahko obrne, če bo potreboval podporo (socialnega delavca, institucijo, ki vodi nastanitveni center itd.).

Če otrok ni nastanjen s strani države:

- **Preverite ali ima otrok kakšne** posebne potrebe.
- **Preverite finančno sposobnost otroka in** njegov pravni položaj, pri presoji njegovih možnosti.
- **Otroku ponudite pomoč pri iskanju** nastanitve in ga povežite s socialnimi delavci in drugimi relevantnimi deležniki. Če je otrok pri iskanju nastanitve diskriminiran ali pa mu pristojni organi ne nudijo podpore, ki bi mu jo mogli zagotavljati, poiščite pravno pomoč.
- **Poskrbite, da bo otrok, pred** dopolnjenim 18. letom, razumel dolžnosti, povezane z najemom: plačilo najemnine, podpis pogodbe, odgovornost za poškodbo ali spreminjanje nastanitve, odgovornost za druge stroške (voda, električna energija, internet) (glej poglavje o finančni pismenosti)
- **Prav tako je pomembno, da** se mu pojasnijo tveganja povezana z nekaterimi možnostmi: npr. če je nastanjen pri ali skupaj z osebami, ki jih ne pozna ali najem brez pogodbe.

V nekaterih državah obstaja dolžnost nastanitve oseb z dovoljenjem za prebivanje ali statusom begunca – predlagamo, da preverite nacionalna pravila.

Nacionalni viri in dobre prakse

Mladostniki s priznanim statusom mednarodne zaščite, morajo ob dopolnjenem 18. letu zapustiti nastanitev za otroke ter se preseliti v integracijsko nastanitev, ki jo vodi UOIM ali pa si poiskati zasebno nastanitev.

Mladostniki z mednarodno zaščito, ki so nastanjeni na zasebnem naslovu in nimajo lastnih sredstev za preživljanje ali drugače zagotovljenega bivanja, so, pod določenimi pogoji, upravičeni do denarnega nadomestila za nastanitev na zasebnem naslovu. Za pridobitev nadomestila je potrebno pri UOIM vložiti vlogo za denarno nadomestilo za namestitev na zasebnem naslovu.

Več o pravicah in dolžnosti najemnikov ter ukrepanju ob težavah z najemodajalcem si lahko preberete na spletni strani [Najemniški sos](#), kjer je na voljo tudi [Priročnik za najemnice ke](#).

Nekatere občine zagotavljajo brezplačno pravno pomoč tam bivajočim najemnikom.

Pravica do zdravstvenega varstva in dobrega počutja

Lucija

“Vsakih šest mesecev potrebujem pregled okulista, vendar mi je socialna delavka povedala, da bom morala za preglede po 18. letu plačati. Ali bom morala prenehati z zdravljenjem, če ne bom imela denarja?”

Lucija se navezuje na pravico do zdravstvenega varstva, ki zajema pravico do najvišjih standardov zdravstvene oskrbe in dostop do zdravstvenih storitev.²¹ Pravica do zdravstvenega varstva zajema tudi dostop do izobraževanja in informiranja o zdravju.²²

Kaj se zgodi, ko otrok dopolni 18 let?

Ko otrok dopolni 18 let lahko izgubi pravico do brezplačnega zdravstvenega varstva, če nima dovoljenja za prebivanje ali drugega pravnega statusa. To pomeni, da se lahko zdravljenje, ki ga prejema, prekine ali da mora za preglede in zdravila plačati. Nekatere države zagotavljajo mladostnikom dostop do brezplačnega zdravstvenega varstva samo v nujnih primerih.

Kako lahko kot zakoniti zastopnik podprem otroka, ki bo dopolnil 18 let?

Vloga zakonitega zastopnika je zagotoviti, da otrok prejme primerno oskrbo in da se opravijo potrebne ocene njegovega zdravstvenega stanja. Nekatere zdravstvene težave so lahko pri otrocih razvidne kasneje, kot npr. zobozdravstvene težave, slabovidnost ali fizična bolečina. Ocena zdravstvenega stanja je priložnost, da se preveri ali je bil otrok žrtev zlorab ali poškodovan.

Potrebno se je zavedati, da so otroci brez spremstva, in ločeni otroci lahko diskriminirani ali pa jim je nudenje oskrbe odrečeno: če se to zgodi, poiščite pravno pomoč.

Vsi imajo pravico do zdravstvenega varstva ne glede na njihov pravni položaj, spol, nacionalnost ali etično pripadnost. Če je otroku ta pravica odrečena, prejema slabo oskrbo ali je diskriminiran, lahko vloži, s pravno pomočjo, pravno sredstvo ali pritožbo na nadzorni organ.

Kaj morate kot zakoniti zastopnik upoštevati?

Če otrok, ki bo dopolnil 18 let prejema nadaljnjo oskrbo:

- **Poskrbite, da otrok razume pomembnost** redne oskrbe in kaj ta zajema.
- **Povežite otroka z relevantnimi zdravstvenimi** storitvami, socialnimi delavci in drugimi relevantnimi deležniki, da zagotovite primerno oskrbo otroka po dopolnjenem 18. letu, vključno z rednimi zdravstvenimi pregledi. Povezava otroka z njimi je pomembna, da se zaveda, da je podpora na voljo.
- **Otroku pojasnite, na kakšen način** deluje nacionalni zdravstveni sistem.
- **Uredite vse postopke, povezane z** zdravstvenim zavarovanjem: preverite, ali mu pripada, na kateri podlagi ter ali je brezplačno oz. koliko mora zanj plačati.

Ko otrok dopolni 18 let:

- **Poskrbite, da otrok razume, da** bo sam odgovoren za svoje zdravstvene preglede in skrb za svoje zdravje.²³
- **Poskrbite, da otrok razume svoje** potrebe, če jih ima, ter kdo mu lahko nudi podporo, npr. zdravstveno osebje ali socialni delavci.
- **Pomagajte mladostniku razumeti delovanje nacionalnega** zdravstvenega sistema in kako pridobiti zdravstveno zavarovanje. Če je v skladu z nacionalnim pravom zdravstveno zavarovanje potrebno imeti, pridobite informacije na kakšen način.

V nekaterih državah so pravice, povezane z zdravstvom od 16. leta naprej omejene ali pa so omejitve povezane z vrsto dovoljenja za prebivanje. V nekaterih državah je mogoče podaljšati pravice do 25. leta. Predlagamo, da preverite nacionalna pravila.

Nacionalni viri in dobre prakse

Mladoletni prosilci za mednarodno zaščito so v Sloveniji upravičeni do zdravstvenega varstva v enakem obsegu kot otroci, ki so obvezno zdravstveno zavarovani kot družinski člani. Po 18. letu so do zdravstvenega varstva v enakem obsegu upravičeni tisti, ki se šolajo, in sicer do konca šolanja, a največ do 26. leta. Če prosilec preneha s šolanjem, mu ta pravica ne pripada več. V primeru zaposlitve so osebe obvezno zdravstveno zavarovane preko zaposlitve in lahko uveljavljajo vse pravice iz zdravstvenega zavarovanja.

Prosilci, ki se ne šolajo in niso zaposleni so po polnoletnosti upravičeni le do nujne zdravstvene oskrbe, nujne zobozdravstvene pomoči in zdravstvenega varstva žensk. Za ranljive osebe s posebnimi potrebami je izjemoma mogoč tudi širši obseg zdravstvenih storitev, o katerem odloča posebna komisija UOIM.

Osebe s priznano mednarodno zaščito so obvezno zavarovane na podlagi pridobljenega statusa, če niso obvezno zavarovane na drugi podlagi in so tako upravičene do celotnega obsega zdravstvenega varstva. Ko je polnoletnemu prosilcu priznan status mednarodne zaščite ali je obvezno zavarovan na kateri drugi podlagi, si mora izbrati osebne splošnega zdravnika, zobozdravnika in ginekologa. Do 19. leta to storitev opravljajo pediatri in zobozdravniki, specializirani za zdravstveno varstvo otrok in mladine, po 19. letu pa zdravniki splošne medicine in splošni zobozdravniki. Seznam zdravnikov, ki sprejemajo nove paciente, je dostopen na [spletni strani](#) Zavoda za zdravstveno zavarovanje ter na spletni strani [Sledilnik](#).

Osebam brez zdravstvenega zavarovanja so v večjih slovenskih mestih na voljo tudi pro bono ambulate, ki nudijo brezplačno zdravstveno oskrbo.

Pravica do duševnega zdravja in psihosocialne podpore

Gabrijel

“Imam težave s spanjem in glasni zvoki me motijo. Čeprav se ničesar ne spomnim, se mi v možganih pojavijo zvoki streljanja in kričanja, slike poškodovanega očeta in bežanja. Tudi na poti so se mi zgodile slabe stvari. Imam psihologa, ki mi pomaga, ampak ne vem kje dobiti novega, ko bom postal 18.”

Gabrijel se navezuje na pravico do uživanja najvišjega možnega standarda na področju mentalnega zdravja.²⁴

Migrantski otroci bi morali imeti “dostop do specifične oskrbe in psihološke podpore.”²⁵ Otrok v oskrbi ima pravico do rednega spremljanja poteka zdravljenja, povezanega z mentalnim zdravjem, in pristojni organi morajo poskrbeti za redno spremljanje, podobno rednim zdravstvenim pregledom.²⁶

Kaj se zgodi, ko otrok dopolni 18 let?

Psihološka podpora in svetovanje morata biti otrokom brez spremstva, v večini evropskih držav, zagotovljena v okviru nacionalnih zdravstvenih sistemov. Vendar pa ta podpora ni zagotovljena po dopolnjenem 18. letu in med prehodom v odraslost. To pomeni, da mladostnik mogoče ne bo imel več dostopa do strokovnjakov, ki so ga včasih podpirali in bo moral poiskati novo pomoč ter zanjo plačati.

Zaradi tega lahko prehod v odraslost pri otroku povzroča anksioznost, zaradi predhodne travme ali skrbi in ranljivosti, ki so povezane z zapustitvijo obstoječe nastanitve, sistema in oseb, ki so zanj skrbele, če ni zagotovljena nadaljnja oskrba otroka v državi.

Pomembno je, da neprestano spremljate duševno zdravje mladoletnika. Ponekod so znaki travme ali motenj na začetku manj očitni, vendar se s časom pogosto izražajo bolj intenzivno.

Kako lahko kot zakoniti zastopnik podprem otroka, ki bo dopolnil 18 let?

Zakoniti zastopnik deluje kot vez med drugimi deležniki in institucijami, ki podpirajo otroka. Koordinacija otrokove podporne mreže²⁷ omogoča deljenje ključnih informacij, ne da bi bilo potrebno otroku nenehno ponavljati svojo zgodbo. Zakoniti zastopnik mora tudi zagotoviti, da se vsi postopki, v katere je vključen otrok, izvajajo z njegovim soglasjem, danim po tem, ko o njih prejme zadostne in dostopne informacije, da je postopek zanj čim lažji.

Kaj morate kot zakoniti zastopnik upoštevati?

- **Ozaveščajte vse relevantne deležnike o** otrokovi travmi in potrebah.
- **Preverite možnost nadaljevanja oskrbe s** terapevtom ali svetovalcem ter naredite načrt glede plačila storitev, če je potrebno. Nekatere države zagotavljajo podporo tudi po dopolnjenem 18. letu.
- **Če nadaljevanje oskrbe z enakim** osebjem ni mogoče, boste morali poiskati druge ponudnike storitev, ki bodo otroku lahko nudili pomoč po dopolnjenem 18. letu.
- **Preverite pri nevladnih organizacijah in** združenjih, ali lahko nudijo podporo otroku, ko dopolni 18. let. Nekatere organizacije zagotavljajo podporo brezplačno spet druge v zameno za manjše plačilo.

Nacionalni viri in dobre prakse

Prosilci za mednarodno zaščito v okviru splošne zdravstvene oskrbe praviloma niso upravičeni do psihoterapevtske pomoči, vendar je ta kljub temu omogočena ranljivim osebam s posebnimi potrebami ter z odobritvijo posebne komisije UOIM dostopna tudi drugim prosilcem. Dodatno psihosocialno pomoč prosilcem za mednarodno zaščito nudi tudi več nevladnih organizacij. Osebe z mednarodno zaščito do obravnave s strani psihologa ali psihiatra dostopajo z napotnico osebnega zdravnika.

Psihološko pomoč v več krajih po Sloveniji nudijo Centri za duševno zdravje otrok in mladostnikov ter Centri za duševno zdravje odraslih. Za obravnavo je potrebna napotnica ali delovni nalog osebnega zdravnika, kar pomeni, da je po 18. letu dostopna osebam z mednarodno zaščito ter tudi prosilcem za mednarodno zaščito, ki se šolajo do 26. leta, oziroma so obvezno zdravstveno zavarovani po drugi podlagi. Hitrost obravnave se določi individualno, glede na nujnost stanja, določeno s triažnim pogovorom. Z obravnavanimi otroki ob prehodu v odraslost CDZOM izpelje postopen in voden prehod na obravnavo odraslih.

Koristen pripomoček pri iskanju informacij o razpoložljivi pomoči in podpori na področju duševnega zdravja predstavlja platforma Mreža virov pomoči, ki zajema tako službe na vseh ravneh zdravstvenega in socialnega varstva kot tudi nevladne organizacije, ki delujejo na tem področju. Zajeti viri med drugim nudijo podporo in svetovanje ob različnih duševnih stiskah, zdravljenju odvisnosti, žrtvam nasilja, programe za mlade itd. Platforma ponuja obširen seznam izvajalcev z iskalnikom po regijah in potrebah

Pravica do izobraževanja

Lucija

“Rada se učim in tukaj hodim v šolo, vendar je res težko. Težko berem enako dobro kot moji sošolci, ker zelo slabo vidim. V šoli ni dovolj učiteljev, da bi mi pomagali napredovati na nivo sošolcev. Kje lahko dobim pomoč pri branju in učenju jezika, da ne bom še bolj zaostajala?”

Lucijo zanima pravica do ustreznega izobraževanja otrok, ki je temeljna pravica vseh otrok. Otroci, ki prehajajo v odraslost, morajo imeti dostop do te pravice, ne glede na njihov imigrantski status.²⁸

To vključuje tudi pomoč, ki jo potrebujejo za uspešno šolanje, vključno z jezikovnimi tečaji, pomočjo pri šolskem delu in psihološko podporo, če imajo težave.²⁹ Šole morajo podpirati tudi otroke s posebnimi učnimi potrebami, kot je Lucija.³⁰

Kaj se zgodi, ko otrok dopolni 18 let?

V nekaterih državah imajo vsi otroci pravico do obveznega šolanja do polnoletnosti. V drugih državah imajo to pravico le otroci mlajši od 16. let. Ko otrok doseže določeno starost, nima več dostopa do obveznega ali brezplačnega šolanja. Možno je, da bodo morali opustiti šolanje, če ga še niso dokončali.

Prenehanje otrokovega izobraževanja lahko pomeni, da se ne nauči dovolj nacionalnega jezika, da bi ga z lahkoto uporabljal.

Kako lahko kot zakoniti zastopnik podpre otroka, ki bo dopolnil 18 let?

Čeprav imajo otroci pravico do izobraževanja, se v praksi lahko soočajo z izzivi pri uresničevanju pravice v novi državi. Nekatere države gostiteljice otrokom ne priznajo izobrazbe, ki so jo pridobili v izvorni državi zaradi pomanjkanja ustrezne dokumentacije. Če otrokove pravice niso spoštovane, je pomembno, da se pritožite na odločitev šole, da otroku ne bo nudila prilagoditvenih programov. To lahko naredite s pravno pomočjo.

Otroci pridejo z različnimi stopnjami izobrazbe, pri čemer nekateri niso bili deležni nobene formalne izobrazbe ali da ne znajo brati. Šolski sistem države gostiteljice morda ni pripravljen zapolniti te vrzeli z dodatno pomočjo.

Nekatere države nudijo dovoljenja za začasno prebivanje na podlagi študija.

Kot zakoniti zastopnik morate, če je le mogoče, zagotoviti konsistentnost izobraževanja otoka po tem, ko preide v odraslost. Nekatere šole nudijo šolnine ali imajo posebne programe za financiranje izobraževanja mladostnikov.

Kaj morate kot zakoniti zastopnik upoštevati?

- **Preverite možnosti podaljšanja mladostnikovega izobraževanja**, preden dopolni 18. let.
 - **Če je otrok vključen v** šolanje, preverite pogoje za nadaljevanje izobraževanja po dopolnjenem 18. letu. Nekatere šole bodo potrebovale dovoljenje za prebivanje ali pa lahko zahtevajo plačilo prispevkov. Otroku pojasnite, da bodo morali sami urejati svoje izobraževanje po dopolnjenem 18. letu.
 - **Če otrok ne more nadaljevati** šolanja ali ni vključen v šolanje, preverite, ali določene šole ponujajo posebne financirane programe ali štipendije za mladostnike.
 - **S pomočjo socialnega delavca lahko** stopite v stik z mladinskimi centri, NVO ali drugimi združenji za podporo mladostnikov, da pridobite informacije o možnostih neformalnega izobraževanja.
 - **Če je otrok zaključil obvezno** šolanje, lahko nadaljujejo svoje izobraževanje. Preučite to možnost z otrokom, pri čemer upoštevajte morebitne stroške.
- **Z mladostniki izoblikujte načrt izobraževanja**, pri čemer upoštevajte morebitne izzive, s katerimi se bo srečeval.
- **Pripravite se na prenehanje svoje** funkcije tako, da se povežete s šolskimi svetovalci ali sodelavci nevladnih organizacij, ki otroku pomagajo pri izobraževanju.

Pomembno je opozoriti, da je v mnogih primerih za pridobitev dovoljenja za prebivanje potrebna diploma ali vpis v program usposabljanja. Preverite, kaj so pogoji za otroka, preden dopolni 18 let.

Nacionalni viri in dobre prakse

Prosilci za mednarodno zaščito in osebe s priznanim statusom mednarodne zaščite imajo tudi po dopolnjenem 18. letu pravico do izobraževanja pod enakimi pogoji, kot veljajo za državljane Republike Slovenije. To pomeni pravico do vključitve v vse ravni izobraževanja in tudi pravico do udeležbe v programih za odrasle. Po potrebi jim je zagotovljena pripravljalna učna pomoč za lažje vključevanje v izobraževalni sistem.

Osebe z mednarodno zaščito, ki se izobražujejo, imajo pravico do nastanitve v dijaških in študentskih domovih v enakem obsegu in pod enakimi pogoji kot državljani. Poleg tega lahko:

- pridobijo državno štipendijo, če izpolnjuje pogoje glede dohodka,
- kandidirajo za Zoisovo štipendijo, če izpolnjuje merila za nadarjenost,
- pridobijo Ad futura štipendijo za študijske obiske in za sodelovanje na tekmovanjih iz znanja ali raziskovanja,
- zaprosijo za kadrovske štipendije, če imajo delodajalca-sponsorja,
- zaprosijo za občinske ali zasebne štipendije, kjer pogoji niso vezani na državljanstvo.

Na področju izobraževanja odraslih svetovalna središča za izobraževanje odraslih nudijo svetovanje pri vključevanju v izobraževanje in nadaljevanju izobraževanja, informacije o možnostih izobraževanja v različnih formalnih in neformalnih programih ter pomoč pri odločanju za ustrezno izbiro. Brezplačno informiranje in svetovanje izvaja 35 organizacij po vsej Sloveniji. Vse informacije o svetovanju in razpoložljivih izobraževanjih za odrasle so na voljo na portalu Kam po znanje Andragoškega centra Slovenije.

Pravica do poklicnega usposabljanja in zaposlovanja

Gabrijel

“Rad bi postal pek. Vključen sem v program, ampak imam še vedno dve leti, preden dobim diplomu. Ali bom moral zaradi 18. rojstnega dne prekiniti usposabljanje?”

Gabrijela zanima pravica do poklicnega usposabljanja in zaposlovanja.

Vsak ima pravico do izobrazbe, vključno z dostopom do poklicnega usposabljanja in nadaljevanja usposabljanja.³¹ Pravica do izobraževanja, v skladu z mednarodnimi instrumenti za človekove pravice, zajema pravico do tehničnega in poklicnega usposabljanja.³²

Medtem ko je dostop do trga dela, v določenih evropskih državah, omogočen otrokom po dopolnjenem 15. letu, je lahko pridobitev pravice za otroke brez spremstva in mladostnike odvisna o pridobitve mednarodne zaščite ali drugega dovoljenja za prebivanje.³³ [Za več informacij glejte poglavje o dovoljenjih za prebivanje na strani 12.](#)

Kaj se zgodi, ko otrok dopolni 18 let?

Po dopolnjenem 18. letu se otroci lahko soočajo s številnimi finančnimi izzivi, zaradi katerih težko dostopajo do poklicnega usposabljanja. Če otroci nimajo več podpore socialnih služb, se lahko odločijo za prenehanje usposabljanja in poiščejo polno zaposlitev, s katero se bodo preživljali. Vendar pa je v nekaterih državah udeležba na poklicnem usposabljanju lahko ključna za pridobitev dovoljenja za prebivanje po dopolnjenem 18. letu, če ne morejo prejeti mednarodne zaščite.

Tudi po zaključenem usposabljanju se lahko mladi ljudje soočajo z izzivi pri iskanju zaposlitve zaradi svojega statusa. Nekateri delodajalci so nenaklonjeni zaposlovanju oseb, ki potrebujejo dovoljenje za prebivanje; nekatere države dajejo prednost zaposlovanju državljanom. Če je mladostnikovo dovoljenje za prebivanje vezano na zaposlitev, je ključno, da obdržijo svojo zaposlitev ali najdejo novo v najkrajšem možnem času. Brez primerne možnosti zaposlitve so mladostniki podvrženi večjemu tveganju za izkoriščanje ali trgovino z ljudmi, saj imajo manj možnosti za zaslužek in preživetje. [Glej poglavje o trgovini z ljudmi, na strani 16.](#)

Upoštevajte, da se lahko oseba vključi v program poklicnega usposabljanja pred 18. letom starosti, kar je posebno pomembno v primerih, ko je njihovo dovoljenje za prebivanje vezano na vključenost v program.

Kako lahko kot zakoniti zastopnik podprem otroka, ki bo dopolnil 18 let?

Pomembno je, da otroka, preden dopolni 18. let, povežete z zaposlitvenimi svetovalci ali socialnimi delavci, da pridobijo praktične informacije o svojih delavskih pravicah, vključno z delovnim časom, letnim dopustom, minimalno plačo, pravnimi sredstvi v primeru kršitev s strani delodajalca, prekinitvi delovnega razmerja itd.³⁴

Ključno je tudi, da se z otrokom pogovorite o željeni zaposlitvi in skupaj z njim pripravite načrt za njeno uresničitev. Otrok mora biti seznanjen s svojimi možnostmi in aktivno sodelovati pri iskanju zaposlitve ali programa usposabljanja.

Kaj morate kot zakoniti zastopnik upoštevati?

- **Poskrbite, da ima otrok dovoljenje** za prebivanje ali je v postopku njegove pridobitve, če je le to potrebno.
- **Informirajte otroka o njegovih možnostih** po pridobljenem 18. letu:
 - **Vključitvi v program usposabljanja, pri** čemer najprej preverite stroške in sprejemne pogoje.
 - **Iskanje zaposlitve na določenem področju:** mladostniku lahko predstavite orodja za iskanje zaposlitve in ga povežete z zavodi za zaposlovanje.
- **Poskrbite, da mladostnik razume, da** bo po dopolnjenem 18. letu, sam odgovoren za preverjanje svoje pogodbe o zaposlitvi, spremljanje ali so plačila pravilna, in prijavljanje morebitnih težav. Lahko mu podate informacije o ponudnikih storitev, ki ga lahko informirajo o pravicah odraslih delavcev.

Nacionalni viri in dobre prakse

Prosilci za mednarodno zaščito in osebe s priznanim statusom lahko že od 15. leta dalje pridobijo zaposlitev, če se šolajo, pa lahko delo opravljajo tudi preko študentskega servisa.

Informacije in usmerjanje pri iskanju zaposlitve ponujajo Karierna središča Zavoda RS za zaposlovanje, kjer je na voljo podpora dežurnega svetovalca, poklicno svetovanje, pomoč pri pripravi življenjepisa, dostop do orodij za iskanje zaposlitve in delavnice z nasveti za lažje iskanje zaposlitve. Iskalci zaposlitve, ki se ne šolajo, se lahko prijavijo v evidenco brezposelnih pri Zavodu RS za zaposlovanje.

Mladim med 15 in 29 leti, ki so opustili šolanje ali o tem razmišljajo in so prijavljeni kot iskalci zaposlitve pri Zavodu RS za zaposlovanje, je na voljo program PUM-O Plus, ki jih podpira pri odločanju o prihodnosti ter povratku v šolo ali pridobitvi zaposlitve. Zavod za zaposlovanje ponuja tudi druge programe pomoči pri iskanju zaposlitve ter programe pridobivanja novih znanj in veščin.

V primeru, da ima otrok predhodne delovne izkušnje in znanje, nima pa formalnega potrdila o svoji usposobljenosti za opravljanje določenega poklica, lahko pridobi certifikat o nacionalni poklicni kvalifikaciji, s katerim lahko nato dokazuje poklicno usposobljenost.

Pomoč pri uveljavljanju delavskih in socialnih pravic ponuja nevladna organizacija **Delavska svetovalnica**. V primeru kršitve predpisov, ki urejajo delovna razmerja, je kršitev mogoče prijaviti Inšpektoratu za delo.

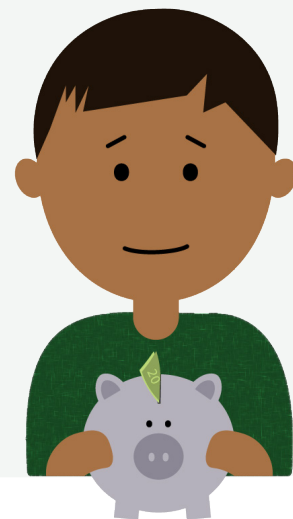
Pravica do finančne pismenosti in dostopa do finančnih storitev

Gabrijel

“Pred kratkim sem začel svoje uvajanje pri peku in zelo sem vesel, da sem za to plačan. Vendar ne morem odpreti bančnega računa, ker nimam potnega lista. Kdo mi lahko pri tem pomaga?”

Gabrijelova vprašanja se nanašajo na finančno pismenost in pravice do finančnih storitev.

Pravica do finančne pismenosti izhaja iz širokega kroga pravic, kot so pravica do življenjskega standarda, ki je primeren za razvoj otroka³⁵ in pravica do preživetja in razvoja.³⁶ Otroci imajo prav tako pravico do izobraževanja, ki jih pripravi na odgovorno življenje v svobodni družbi.³⁷ V sklop tega lahko umestimo tudi praktične sposobnosti za vsakdanje življenje, kot je upravljanje financ.³⁸

Kaj se zgodi, ko otrok dopolni 18 let?

Ko otrok dopolni 18 let, se lahko zgodi, da ne bo več upravičen do otroku prijazne nastanitve in socialnih storitev za otroke, zato bo moral poiskati zaposlitev. Hitro bo moral sam sprejemati odločitve o upravljanju svojih financ. To vključuje odprtje in upravljanje bančnega računa, plačilo najemnine in povezanih stroškov, načrtovanje proračuna za prevoz in prehrano in upravljanje vseh prihodkov ali pomoči, ki so potrebni za izpolnjevanje teh zahtev.

Kako lahko kot zakoniti zastopnik podprem otroka, ki bo dopolnil 18 let?

Ključna vloga zakonitega zastopnika je zagotoviti, da otrok pridobi življenjske veščine, vključno glede finančnega upravljanja in pismenosti. To vključuje razumevanje plačevanja prevoza, nastanitve in stroškov v predpisanih rokih ter posledice neplačila; kako upravljati finance, posebej, če nimajo stalnih prihodkov; kako odpreti bančni račun in opravljati vplačila in izplačila ter plačevati provizije; ter kako uporabljati bančni avtomat. Na določeni točki se lahko z otrokom pogovorite tudi o finančnem načrtovanju prihodnosti. Vloga zakonitega zastopnika je otroku predati orodja, da lahko oceni svoje potrebe in način upravljanja stroškov. V nekaterih primerih pristojni organi ali nevladne organizacije nudijo usposabljanja na to temo: preverite, ali ta obstajajo v bližini.³⁹

Na spletu lahko najdete veliko virov za usposabljanje in pripravo mladostnikov na upravljanje njihovega bančnega računa in ustvarjanje zaslужka.

Več informacij o tem, kaj mora otrok vedeti, si lahko preberete v [Okvir finančnih kompetenc za otroke in mladostnike v Evropski uniji](#), ki sta ga objavila Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj ter Evropska komisija.

Pridobivanje veččin, potrebnih za samostojnost, bo mladostnikom pomagalo pri razmišljanju o novih možnostih nastanitve, novi zaposlitvi in nakupu lastne hrane in potrebščin.

Kaj morate kot zakoniti zastopnik upoštevati?

- **Mladostniku lahko pomagate pri potrebnih** postopkih za odprtje bančnega računa, če ga še nima. Gabrijel za odprtje bančnega računa potrebuje identifikacijski dokument; zakoniti zastopnik mu lahko pri tem pomaga.
- **Mladostnika naučite kako vplačati ali** izplačati denar, kako uporabljati bankomate z bančno kartico in zakaj je pomembno, da nikoli ne delijo svoje PIN-kode.
- **Pojasnite mu, kako lahko prihrani** denar ter da so temu namenjeni posebni bančni računi.
- **Z zelo enostavnimi besedami jim** pojasnite upravljanje proračuna (prihodkov in odhodkov); ravnanje s plačo, življenjske stroške (za vajo lahko sestavite listo predvidenih stroškov).
- **Pogovorite se lahko o tem**, na kakšen način želi otrok načrtovati finance v prihodnosti.

Pomembno je, da se pogovorite o pošiljanju denarja v tujino. V nekaterih primerih želijo otroci poslati denar družini. Čeprav je to otrokom lahko zelo pomembno, morajo razumeti, kako poskrbeti za svoje potrebe, zagotoviti, da so v varnem finančnem položaju in presoditi, ali si lahko privoščijo pošiljanje denarja domov.

Nacionalni viri in dobre prakse

Za potrebe dela, izplačevanja štipendij, prejemanja denarne pomoči in drugih prejemkov je nujen bančni račun. Banke so dolžne vsaki osebi, ki zakonito biva v EU omogočiti odprtje vsaj osnovnega bančnega računa, ki omogoča plog/dvig gotovine, prejemanje nakazil, plačevanje računov in obveznosti ter plačevanje s kartico. Do osnovnega plačilnega računa so upravičene vse osebe, ki zakonito bivajo v EU, vključno s prosilci za azil, osebami brez stalnega naslova ter tudi osebami, ki jim dovoljenje za prebivanje ni bilo odobreno, vendar njihov izgon iz pravnih ali dejanskih razlogov ni mogoč. V teh primerih stranka poda vlogo za OSNOVNI in ne osebni plačilni račun.

Za odprtje osnovnega računa je potrebno podati vlogo ter predložiti:

- veljaven osebni dokument (osebna izkaznica, potni list, dovoljenje za prebivanje v obliki izkaznice, izkaznico prosilca za mednarodno zaščito
- davčno številko
- odločbo Centra za socialno delo o socialni pomoči (le, če zahtevate osnovni plačilni račun z nižjim zneskom mesečnega nadomestila)

Vlogo za odprtje osnovnega računa lahko banka zavrne le, če oseba že ima plačilni račun pri kateri od slovenskih bank, če je v zadnjih treh letih kršila pogodbeno obveznost do te banke ali če bi odprtje takšnega računa povzročilo kršitev določb zakona, ki ureja preprečevanje pranja denarja in financiranja terorizma. O zavrnitvi prošnje za odprtje osnovnega plačilnega računa je banka obvezana potrošnika nemudoma pisno in brezplačno obvestiti ter navesti razloge zanjo. Banka mora ob zavrnitvi osebo obvestiti tudi o postopku pritožbe zoper zavrnitev prošnje, o pravici, da o zavrnitvi osnovnega plačilnega računa seznanijo Banko Slovenije ter o pravici do izvensodnega reševanja sporov.

Pravica do nadaljnje podpore

Gabrijel

“Deklica iz moje države je pravkar dopolnila 18 let in mi povedala, da se je takrat vse spremenilo in da moram biti pripravljen na to. Imam nekaj predstave o tem, kakšno bo življenje, vendar ne vem vsega. Ali bo še vedno nekdo, ki mi bo pomagal, ko bom potreboval pomoč?”

Gabrijel se navezuje na prejemanje nadaljnje podpore, kar se navezuje na podporo pristojnih organov po dopolnjenem 18. letu.

Kadar osebe po 18. letu ne prejemajo nadaljnje podpore in storitev, lahko preneha zakonito zastopništvo in mladostniki bodo sami odgovorni za lastno oskrbo, izobraževanje in finančno upravljanje. Nekatere države otrokom brez spremstva omogočajo obdobje prehoda in nadaljnje oskrbe. Nadaljnja oskrba ima lahko različne oblike, vključno z dostopom do subvencionirane nastanitve, nadaljnjim izobraževanjem in podporo pri vključevanju v poklicna usposabljanja ali na trg dela.

Številne evropske države so se odločile, da bodo podporo podaljšale, nekatere do 25. leta. To pomeni, da imajo mladostniki kontinuirano oskrbo in podporo specializiranih strokovnih delavcev, prilagojeno njihovim okoliščinam in potrebam. .

Kaj se zgodi, ko otrok dopolni 18 let?

Ko otrok dopolni 18 let ima tri možnosti:

- **Izgubi podporo organov za zaščito otrok**
- **Nadaljuje se podpora organov za zaščito otrok vendar pod posebnimi pogoji (npr. vključitev v program ali potreba po posebni oskrbi zaradi zdravstvenega stanja).**
- **Nadaljuje se podpora organov za zaščito otrok do določene starosti.**

To je odvisno od nacionalnih in regionalnih pravil, zato je pomembno, da se z njimi seznanite.

Pomembno je, da z otrokom raziščete, katera služba in nastanitev mu najbolj ustreza, pri čemer je potrebno upoštevati zanj najbolj varne možnosti. Pristojni organi in specializirane organizacije vam lahko pri tem pomagajo.

V vseh primerih je potrebno, da zakoniti zastopnik z otrokom vnaprej načrtuje in mu pomaga premisliti, kaj bi rad počel po dopolnjenem 18. letu, ter mu pomaga pridobiti ustrezno podporo za uresničitev načrtov. Če otrok ni pripravljen na prehod, lahko to vodi do težav pri iskanju zaposlitve ali stanovanja, kar vodi tudi do občutka, da ga je sistem in odrasli, ki so ga prej podpirali, zapustil.

Kako lahko kot zakoniti zastopnik podprem otroka, ki bo dopolnil 18 let?

Vloga zakonitega zastopnika je zagotoviti, da ima otrok pravilne informacije o njegovih možnostih in je podprt v sprejemanju odločitev o svoji prihodnosti, v skladu s svojimi cilji in potrebami.

Kaj morate kot zakoniti zastopnik upoštevati?

- **V najkrajšem možnem času je** potrebno mladostnika informirati o možnostih po dopolnjenem 18. letu.
- **Otroku je potrebno pomagati narediti** načrt za prihodnost, ki vključuje nastanitev, usposabljanje ali zaposlitev, zdravstveno varstvo in naslavlja ostale otrokove potrebe. Raziskati je potrebno, kakšno pomoč nudijo službe za varstvo otrok, osebam po dopolnjenem 18. letu. Če podpora ni na voljo, lahko preverite morebitno podporo s strani socialnih delavcev ali nevladnih organizacij.
- **V nekaterih primerih je otrokovo** dovoljenje za prebivanje vezano na različne pogoje, kot npr. zaposlitev ali vključitev v določeni program: predhodno preverite in pridobljene informacije delite z mladostnikom.
- **Pomembno je, da ima otrok** čas in prostor, da razmisli o svojih možnostih, ko je z njimi seznanjen in sprejme odločitev o svoji prihodnosti.
- **Usklajujete vse strokovne osebe in** otroka, da zagotovite, da ima primerno podporo.

Nacionalni viri in dobre prakse

Individualni načrt, ki ga za otroke brez spremstva pripravi matični strokovni delavec v namestitvenem centru v sodelovanju z otrokom in zakonitim zastopnikom, lahko predstavlja pomembno orodje za načrtovanje otrokovega prehoda v odraslost. Pomembno je, da se v obdobju pred polnoletnostjo načrt dopolni in konkretizira glede vseh relevantnih vidikov prehoda v odraslost, upoštevajoč potrebe, izkušnje, želje in okoliščine otroka.

Otrokom s priznano mednarodno zaščito je pri prehodu v odraslost lahko v veliko pomoč tudi integracijski svetovalec skozi podporo pri integraciji.

DODATNI VIRI

1. EGN (European Guardianship Network) (2021), [Children on the move: A guide to working with unaccompanied children in Europe.](#)
2. European Union Agency for Asylum (EUAA) (2024), [Guidance on Mental Health and Well-being of Applicants for International Protection: Part II – for those working in the first line.](#)
3. EUAA (European Union Agency for Asylum) – FRA (European Union Agency for Fundamental Rights), [Practical Tool for Guardians: Temporary Protection for unaccompanied children fleeing Ukraine, November 2022.](#)
4. EUAA - FRA, [Practical Tool for Guardians: Introduction to international protection, October 2023.](#)
5. EUAA - FRA, [Practical Tool for Guardians: Asylum Procedure, October 2023.](#)
6. EUAA - FRA, [Practical Tool for Guardians: Transnational procedures in the framework of international protection, April 2024.](#)
7. FRA, [Guardianship for unaccompanied children – A manual for trainers of guardians, 1 March 2023.](#)
8. FRA, [Handbook on European law relating to the rights of the child – 2022 edition, 13 April 2022.](#)
9. FRA and European Commission, [Guardianship for Children Deprived of Parental Care – A handbook to reinforce guardianship systems to cater for the specific needs of child victims of trafficking, 2015.](#)
10. Council of Europe, [Toolkit on the transition of unaccompanied migrant children to adulthood, 2023.](#)
11. Council of Europe, [Turning 18 with confidence: A Practical Guide to the Council of Europe Recommendation on Supporting Young Refugees in Transition to Adulthood – CM/Rec\(2019\)4, 2023.](#)
12. European Guardianship Network, [ProGuard – The Pilot Assessment System, September 2019.](#)
13. Platform for International Cooperation on Undocumented Migrants, [Turning 18 and undocumented: Supporting children in their transition to adulthood, 2022.](#)
14. Platform for International Cooperation on Undocumented Migrants, [Stepping Up: A collection of projects and practices helping migrant children transition into adulthood, 2024.](#)

Opombe

- 1 V Sloveniji nudijo otrokom brez spremstva podporo zakoniti zastopniki ali skrbniki za posebni primer. Kljub temu, da se v pripomočku uporablja termin zakoniti zastopnik, je pripomoček namenjen vsem posameznikom, ki opravljajo naloge skrbništva/zakonitega zastopništva in nudijo podporo otrokom tekom prehoda v odraslost.
- 2 Osemnajsti odstavek 3. člena Uredbe (EU) 2024/1347 (Kvalifikacijska uredba)
- 3 Standardi temeljijo na Listini Evropske unije o temeljnih pravicah in Konvencije o otrokovih pravicah. Najdete jih lahko na spletni strani [Evropske mreže skrbnikov](#).
- 4 1. člen Konvencije o statusu beguncev iz l. 1951 in 18. člen Listine EU o temeljnih pravicah.
- 5 Direktiva 2001/55/EC o začasni zaščiti, 20. julij 2001.
- 6 Priročnik o azilnem postopku vsebuje informacije o tem kaj narediti, če obstaja dvom v otrokovo starost in kako otroka podpreti tekom podaje prošnje.
- 7 Uredba Evropskega parlamenta in Sveta št. 604/2013, 26. junij 2013.
- 8 Uredba (EU) št. 265/2010 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. marca 2010 o spremembi Konvencije o izvajanju Schengenskega sporazuma in Uredbe (ES) št. 562/2006 v zvezi z gibanjem oseb z vizumom za dolgoročno prebivanje.
- 9 Svet Evrope, Toolkit on the Transition of Unaccompanied Migrant Children to Adulthood (2023).
- 10 9. in 10. člen Konvencije o otrokovih pravicah, Direktiva EU o pravici do združitve družine. Implementacija novega Pakta o azilu in migracijah lahko vpliva na vsebino tega poglavja.
- 11 Nacionalni Rdeči križ ali društvo Rdečega polmeseca lahko nudi pomoč otroku pri iskanju družinskih članov in združitvi družine.
- 12 Več o postopkih, povezanih z združitvijo družine lahko najdete na [spletni strani](#) UNHCR.
- 13 Med temi organizacijami so Rdeči križ in Rdeči polmesec, Safe Passage in Global Family Reunification Network (FRUN).
- 14 Številni dokumenti poudarjajo pravico do zaščite pred trgovino z ljudmi in izkoriščanjem: 5. člen Listine EU o temeljnih pravicah, 4. člen EKČP, 83. člen Pogodbe o delovanju Evropske unije, Protokol ZN sprejet v Palermu (2000) in EU Direktiva o preprečevanju trgovine z ljudmi (prenovljena), 13. junij 2024.
- 15 EUAA/FRA Practical Tool for Guardians – The asylum procedure, oktober 2023.
- 16 Kadar je starost otroka sporna, je treba domnevati, da je otrok, in mu omogočiti dostop do teh posebnih zaščitnih ukrepov, dokler se ne zaključi postopek ugotavljanja starosti.
- 17 Imenik svetovalcev za begunce je dostopen na <https://www.gov.si teme/mednarodna-zascita/imenik-svetovalcev-za-begunce/>
- 18 Obrazci so dostopni tudi na [spletni strani](#) InfoTujci.
- 19 Priročnik je dostopen na <https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/boj-proti-trgovini-z-ljudmi/pomoc-in-zascita-zrtev/>
- 20 Prvi odstavek 11. člena Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, 27. člen Konvencije o otrokovih pravicah. Več informacij se lahko najde v Direktivi 2024/1346 z dne 14. maj 2024 o standardih za sprejem prosilcev za mednarodno zaščito.
- 21 Več o pravici do zdravstvenega varstva si lahko preberete v skupnem dokumentu Visokega komisarja za človekove pravice in WHO, ki je dostopen na <https://www.ohchr.org/en/publications/fact-sheets/fact-sheet-no-31-right-health>. Za več informacij o zdravstveni oskrbi otrok brez spremstva, pogledjte šesto poglavje EUAA [Guidance on reception](#)

conditions for unaccompanied children.

- 22 35. člen Listine EU o temeljnih pravicah, 168. člen Pogodbe o delovanju EU, 8. člen EKČP.
- 23 Mohammed A, Nadeem M, Yousif T. Towards safe and effective transition from adolescence to adult care. Sudan J Paediatr. 2017;17(1):10-13.
- 24 12. člen Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, 1966.
- 25 Odbor za varstvo pravic vseh migrantskih delavcev in njihovih družinskih članov skupaj z Odborom za otrokove pravice, Skupni splošni komentarji št. 4 (2017) in št. 23 (2018) 54. točka.
- 26 35. člen Listine EU o temeljnih pravicah, 168. člen Pogodbe o delovanju EU, 8. člen EKČP.
- 27 Svet Evrope, Toolkit on the Transition of Unaccompanied Migrant Children to Adulthood (2023).
- 28 Listina EU vsakemu zagotavlja pravico do izobraževanja in brezplačno obvezno izobraževanje. Sprejemna direktiva določa, da morajo otroci brez spremstva imeti dostop do izobrazbe, ki ustreza njihovim posebnim potrebam in ne smejo biti diskriminirani na podlagi svojega pravnega položaja. Direktiva tudi prepoveduje pristojnim organom, da osebi odvzamejo pravico do sekundarnega šolanja osebi, ker je dopolnila 18 let. (14. člen Direktive 2013/33/EU).
- 29 Svet Evrope, Toolkit on the Transition of Unaccompanied Migrant Children to Adulthood (2023).
- 30 Svet Evrope, Recommendation on Pathways to School Success, in 2. člen Prvega protokola k EKČP.
- 31 14. člen Listine EU o temeljnih pravicah.
- 32 Drugi b odstavek 13. člena Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, 1966.
- 33 Več informacij lahko najdete v Sprejemni direktivi.
- 34 Svet Evrope, Toolkit on the Transition of Unaccompanied Migrant Children to Adulthood (2023), page 50.
- 35 27. člen Konvencije o otrokovih pravicah.
- 36 6. člen Konvencije o otrokovih pravicah.
- 37 29. člen Konvencije o otrokovih pravicah.
- 38 Glede dostopa do finančnih sredstev je relevantna otrokova pravica do razvoja ter pravica do nediskriminacije, zajeta v 26. členu Mednarodnega pakta o civilnih in političnih pravicah, in drugi odstavek 16. člena Direktive 2014/92/EU o plačilnih računih.
- 39 Inicijative, kot so OECD's European Money Week ali FINLIT YOUTH's e-learning platform predstavljajo primere dobrih praks v tem kontekstu.

Co-funded by
the European Union

Italian Council for Refugees,
cir@cir-rifugiati.org

Kids in Need of Defense (KIND),
infoeurope@supportkind.org

European Lawyers in Lesvos,
info@europeanlawyersinlesvos.eu

Alliance of Lawyers for Human Rights,
info@aadh.fr

**Legal Center for Protection of Human
Rights and the Environment,**
pic@pic.si

